

vzgojo junakov. Kako pa je z mladimi bralci? Ste se že preizkusili z živo prezentacijo?

Tukaj moram v svojo sramoto priznati, da v tem nisem posebno dober. Z odraslimi se bolje znajdem. Pred tujimi otroki sem zelo lesen ... Moja dva pa sta uživala v mojih neobrzdanih domačih interpretacijah.

Letos sta izšla že tretji in četrti del, Golazni iz omare in Težave z angelčki, kjer se vaši liki med drugim soočijo z zastraševanjem in medvrstniškim nasiljem. Predvidevam, da snujete tudi že nadaljevanje. Lahko izdate, v kaj se bodo zapletli oziroma kaj se bo spletlo med njimi?

Dva dela sta že bolj ali manj napisana. Srečali se bodo z odnosom do domačih živali. Potem bo spet na vrsti soočanje s posledicami lastnih napak, pobalinstva v virtualnem in resničnem življenju ... Za nadaljevanje pa še čakam na inspiracijo. Sin odrašča hitreje, kot izhajajo knjige, zato njegove sugestije postajajo že skoraj preveč drzne, čeprav se bo moral tudi on še z marsičim soočiti. Če mu na primer samo omenim spopadanje z zaljubljenostjo, kar otrpne ... Tako da, tudi to bo verjetno še iztočnica.

Petra Vidali

Večer, 12. 9. 2019

PRIHODNOST SE SKRIVA V SOČUTJU

Janja Vidmar: »Otroci so vedno največje žrtve socialnih stisk, vojn in raznih grozodejstev«

Navadili ste nas na to, da se v romanih z izbranimi ključnimi problemi ukvarjate temeljito, Črna vrana pa me je vseeno presenetila. Hudih reči ne smemo

(foto arhiv Večera)

rangirati, ampak vaše soočenje s tem »širšim problemom« se mi zdi še bolj poglobljeno. Je tako zaradi narave problema ali zato, ker ste sklenili biti še večja literarna perfekcionista?

No, mnogi mladinski avtorji smo občutljivi na družbeno realnost. Le da se konformizmu stališč, primitivizmu, rasizmu, nacionalizmu in ideološki blaznosti pač upiramo z zgodbami. Na družbene neenakosti opozarjamo z ubesedenjem bolečine, strahu, krivde, sramu in žalosti, vsega, kar s sabo nosijo deprivilegirani, pa naj gre za otroke in mlade v socialni stiski ali tiste, ki bežijo pred smrtjo ali celo nimajo kam zbežati. Zaradi globalizacije in medkulturnosti se danes vedno bolj brišejo meje med različnimi kulturnimi tradicijami. Te se marsikje celo povezujejo v nekaj novega, zato da se doseže ravnesje in sožitje. Sicer sočasno bivanje ločenih etničnih skupin lahko pomeni tudi trenja in konflikte. Ne nujno, a vendar je mogoče.

In ravno otroci so vedno največje žrtve socialnih stisk, vojn in raznih grozodejstev. Iztrgani so iz zavetja doma in starševske ljubezni. Ravno zato, ker ne razumejo okoliščin, v katerih so se znašli, so najlažja tarča za manipulacije in zlorabe. Mnogi sploh ne poznajo miru in varnega zavetja doma, ker so se rodili v vojni ali na begunski poti. Zaradi vsega

naštetega in še marsičesa drugega si zgodba o sirski deklici in njenih vrstnikih po svetu zasluži kar najbolj poglobljeno in spoštljivo obravnavo.

Standardnemu stavku »vse osebe in dogodki v tej knjigi so izmišljeni« sledi zasuk: »resnica je mnogo bolj boleča in manj poetična«. Kaj je lahko še bolj boleče od črnih vran, punčk, ki jih spolno zlorablajo vojaki Islamske države? Kaj je lahko hujše od otrok, ki jim pred očmi pobijajo sorodnike in prijatelje in ki jim naprtijo krivdo za smrti?

Na letošnjem festivalu Itn., na katerem je bila osrednja tema družbeno angažirano pisanje, je režiser Žiga Divjak (naj spomnim: njegova predstava 6 je prejela veliko Boršnikovo nagrado) med drugim povedal tudi, da tragičnih zgodb mladolletnih beguncev ni želel umestiti v predstavo, ker so preprosto prehude in preveč boleče. In resnica o tem je nepojmljivo brutalna. Ustvarjalci skušamo v svojih delih o tej in sorodnih tematikah s poetizacijo do določene mere omiliti tragiko in surovost, kajti človekov um zna biti izprijen in otroci so včasih obravnavani kot potrošni material.

Morda še bolj kot neprizanesljivi opisi najhujših reči, ki se zgodijo otrokom v knjigi, me je presunil popis otroških mehanizmov zanikanja, zabrisovanja, potlačitve realnosti. Samo tako lahko preživijo, ne?

Debato o mehanizmih potlačitve sem imela v Kölnu s terapevtom za mladostne razseljene osebe že pred nastajanjem romana *Tretja možnost*. Razlagal je, da otroci med begom razvijejo izredne obrambne mehanizme, saj v borbi za golo preživetje preprosto nimajo časa za ubadanje s stisko in travmami. Šele po več mesecih na varnem, ko ozavestijo razsežnosti prestanega, se zlomijo. In potem se ob običajnem ognjemetu nagonsko vržejo v grmovje ali za drevo,

saj v pokanju prepoznajo eksplozijo granate, recimo.

Napredno družbo skrbi usoda planeta, onesnaževanje oceanov in izginjanje živalskih vrst. Toda otroci so prihodnost planeta, ki bi nas morala v resnici skrbeti. Ogromno jih je, od dojenčkov do šoloobveznih otrok in najstnikov. Kaj bo z njimi, kdo jih bo zaščitil v tem norem svetu? In ko gledaš fotografije in posnetke beguncev z malčki v naročju, kako se prebijajo med puškami, policijo, specialci, se vprašaš, kakšno sporočilo jim posredujemo: iz sveta orožja in streljanja so dospeli v še več orožja, več preganjanja, omejevanja. In ti otroci bodo, če bo vse po sreči, nekoč odrasli. In vzorec nasilja si bodo zapomnili kot modus operandi življenja in družbe. In takrat bo res hudo.

Prav gotovo bi lahko našli kakšnega mladoletnega begunca z grozljivo zgodbo tudi v Sloveniji (predvsem v postojnskem centru), se pravi, ne bi bilo nerealno, če bi se romaneskna sedanost odvijala tukaj, zdi pa se, da ste mladega Slovenca »poslali« v tujino, da je tudi sam okusil, kako je biti tujec in migrant? Pri nas mladi po šolanju tehtajo, ali ostati tukaj ali iskati priložnost v tujini. Ne glede na status ekonomskih migracij to še vedno pomeni možnost izbire. Otroci in mladi na kriznih žariščih, kjer divjajo vojne in druga grozodejstva, te izbire nimajo. Že to je ogromna razlika.

Kar se romana tiče, okvirno zgodbo tvorita na eni strani Hiba in njena družina ter na drugi Jan in njegovi. Janovi starši so migrirali v London zaradi boljših ekonomskih pogojev, Hiba je tam čisto sama pristala zaradi vojne v Siriji. Toda če je Hiba kompleksna in reflektira večplastnost posameznikove, geografske, družbene in socialne tragedije, je Jan njeno nasprotje in predstavlja monokulturnost, predsodke, tradicijo, zbeganost, strah in nestrpnost, torej pogoste odzive na tragedijo.

Oba sta odraščala v ljubečem, varnem družinskem okolju, z nekaj odstopanji glede običajev in nazorov, vendar ne tako velikimi, da bi Hibino življenje v drugačnih okoliščinah za Jana predstavljalo eksotiko, odpor ali kaj podobnega.

V vsakodnevni komunikaciji pri poskusih spreobračanja ksenofobov najpogosteje uporabljamo argument – »predstavljaj si, da moraš ti z otroki od doma ...« Ampak a sploh pomaga?

Ves čas se krešejo mnjenja in različna stališča o beguncih; seveda obstaja možnost, da se med begunce infiltrirajo teroristi in psihopati in tako dalje, podobno kot obstaja možnost, da je v cerkvi pri spovedi posiljevalec prejel hostijo, ali da je župnikov odpustek dobil nekdo, ki je firmo in delavce spravil na kant. Ampak to nima nobene zveze z otroki, ki so v tej blaznosti nedolžni – in vendar plačujejo visoko ceno.

In če vsaka osebna zgodba reflektira širši družbeni kontekst, ga tudi vsak odziv nanjo. Problem je, da tisti, ki že doma ne simpatizira in ne solidarizira z ljudmi v stiski, prav gotovo ne bo občutil blaznega sočutja do tistih, ki jim na drugem koncu sveta požigajo domove in pobijajo svojece. Zato je treba dvigniti kolektivno zavest do točke, da bomo razumeli stisko otrok tako doma kot po svetu. Kajti vsaj otroci bi morali biti na prvem mestu.

K kompleksnosti spada široka geopolitična slika, priznam pa, da sem se vmes spraševala, ali bodo mladi bralci sledili vsem »selitvam« med kontinenti – od Sirije prek Čečenije pa Nigerije ...

Ravno zato je potrebne več angažirane literature. Prevodne z begunsko problematiko je na splošno že veliko. Naši mladi bralci so se, recimo, srečali z nekoliko drugačno knjigo *Otroci sveta*, ki sva jo naredili skupaj z Benko Pulko. Marsikdo od njih je priznal, da se je

sploh prvič seznanil, kako zelo različno od njega živijo njegovi vrstniki po svetu.

Kaj pravijo mladi bralci? Jih je zato, ker je tako hudo, manj, ali pa tisti, ki sploh berejo, zmorejo prebrati vse?

Mladi bralci, vsaj tisti z že razvitimi literarnimi kompetencami, se dobro odzivajo na roman, saj tudi sicer z večjim zanimanjem spremljajo svet okrog sebe. Seveda pa lahko veliko prispeva tudi izkušen mentor, ki zna pripraviti in usmerjati pogovor o tovrstnih tematikah.

Avtor spremnega zapisa k romanu Boštjan Videmšek (naslov je Humanistični tour de force, zaklinjajoča mantra pa Drvimo v fašizem) vidi v Črni vrani križanca med mladinsko in odraslo književnostjo. Vi?

Crossover roman je običajno namenjen vsem generacijam, starostno mejo smo določili kot 14+. Boštjanovi nasveti so mi bili tudi sicer v pomoč, zato sem mu zelo hvaležna. Vem, da zveni utopično, ampak ta svet resnično pripada vsem. In ravno zato se prihodnost skriva v sočutju, ne v orožju.

Petra Vidali

Večer, 12. 9. 2019

BIL JE SKRAJNI ČAS ZA NE

Feri Lainšček: »Mladi ljudje imajo tako rekoč ponotranjene civilizacijske vrednote, za katere se nam sicer zdi, da so že nekako potlačene in izgubljene«

Enaintrideset pesmi v zbirki Ne je razporejenih v »logični lok življenjskega vsakdana vsake najstnice ali najstnika«, zapiše avtorica spremne besede dr. Dragica Haramija, »od upornišтва brez razloga, ne preveč naklonjenega odnosa do šole in učiteljev, umanjkanja